

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

említett meg az előadó, melyek szélesebb és mélyebb kibontására az idő korlátozottsága és a téma kimeríthetlensége következtében nem kerülhetett sor.

Gergely István előadásának végén annak a reményének adott kifejezést, hogy ez a találkozás nemcsak a kutató intézet dolgozóinak válik hasznára,

hanem a MÉM műszaki fejlesztési problémáinak megoldásában is elősegíti majd az előbbre lépést. Ennek érdekében a MÉM további ökonómiai tanulmányokat vár az intézettől, első sorban az előzőekben tárgyalt témakörökben.

Az előadást konzultáció követte.

Szomolányi Ferencné

AZ ÉLELMISZER-GAZDASÁG¹ VERTIKÁLIS INTEGRÁCIÓJÁNAK TUDOMÁNYOS KUTATÁSA NEMZETKÖZI KOORDINÁCIÓBAN

A KGST illetékes testületi szervei² 1969. évben alakították ki az 1971—1975-ös időszak közös (együttműködésre alapozott) mezőgazdasági és erdészeti kutatási tervét. E terven belül magyar javaslatra helyet kapott A mezőgazdaság integrációja a népgazdaság többi termelési ágaival az egyes KGST tagországokban című téma is. Ugyancsak magyar javaslatra a témavezetéssel az Agrárgazdasági Kutató Intézetet bízták meg.

Intézetünkben már régóta folynak e témában kutatások. Az élelmiszer-gazdasággal, a vertikális integrációval összefüggésben hazánkban számottevő szakirodalom jelent meg, továbbá a többi KGST tagországhoz képest Magyarországon a gazdasági gyakorlatban is viszonylag jobban előrehaladt a vertikális integrációs folyamatok szervezése.

Gazdasági irányításunkban komoly előrelépést jelentett, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar egységes minisztériumi irányítás alá került. A vertikális szemlélet népgazdasági szinten is kifejezésre jutott e két fő ágazat közgazdasági szabályozóinak közelítésében, valamint az elmúlt évek során hozott különböző gazdasági intézkedésekben, amelyek elősegítik a mezőgazdaság és az élelmiszeripari ágazatok integrálódását.

A téma kutatási koordinációjának első menetében az Agrárgazdasági Kutató Intézet megküldte valamennyi KGST tagország intézetének a főbb szempontokat tartalmazó témavázlatot, amely a közös kutatás menetének alapját képezné. A kutatásban közreműködni szándékozó intézetek javaslatainak, észrevételeinek figyelembevételével összeállt a végleges megállapodás alapját képező dokumentum.

Ez év október 4—9. között rendezik meg Budapesten azt a tudományos-módszertani értekezletet, amely arra hivatott, hogy e közös kutatásban részt vevő intézetek álláspontjait egyeztessék, s meghatározza az egyes résztvevőkre háruló munkarészeket.

A téma kutatásában a szófiai Agrárgazdasági és Üzemszervezési Kutató Intézet, a moszkvai Össz-Szövetségi Agrárgazdasági Kutató Intézet, a varsoi Agrárgazdasági Kutató Intézet, valamint a prágai Agrárgazdasági és Élel-

¹ A cikk nyomdában adásakor tartották a tudományos-módszertani értekezlet tanácskozásait. Az elhangzott vitáról egy későbbi számunkban adunk tájékoztatást. (A szerk.)

² A KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága és ennek Tudományos Kutatásokat Koordináló Állandó Munkacsoportja.

fejlesztési
is elő-
Ennek
onómiai
ról, első-
téma-
ette.

Perencné

komoly
őgazda-
sági minisz-
ter vertikális
n is ki-
zat köz-
szelítésé-
sében ho-
kedések-
őgazda-
sági integ-

ciójának
sági Ku-
sági minisz-
ter a főbb
navázla-
enetének
n közre-
javasla-
mbevéte-
llapodás

rendezik
mányos-
ely arra
ban részt
yeztesse,
tvevőkre

ui Agrár-
Kutató
közvetési
t, a var-
lézet, va-
gi és Élel-

mezési Kutató Intézet vesz részt. A megrendezésre kerülő értekezletre a közös kutatásban részt vevő intézeteken kívül meghívjuk valamennyi KGST tagország társintézetét, valamint a többi szocialista ország agrárökonómiai kutatásokkal foglalkozó szervezetét is.

A szimpózium célja, hogy

— a résztvevők kölcsönösen tájékoztassák egymást az egyes országokban az élelmiszer-gazdaság vertikális integrációja kutatásában eddig elért eredményekről és vitát folytassanak a kutatás módszertani kérdéseiről;

— ismertessék országaik gazdasági gyakorlatában a vertikális integráció szervezése során szerzett tapasztalatokat;

— közös álláspontot alakítsanak ki a szocialista országokban megvalósuló élelmiszer-gazdasági vertikális integráció főbb elvi kérdéseiben;

— jussanak megállapodásra az érintett agrárgazdasági kutató intézetek kutatási munkamegosztásának tartalmi kérdéseiben.

Az egyes KGST tagországokban az élelmiszer-gazdasági vertikális integráció témakörében folyó kutatást azt is szolgálja, hogy olyan ismeretekre tegyenek szert, amelyek alapján a KGST keretében megvalósuló szocialista gazdasági integráció az élelmiszer-gazdaság területén előbbre léphet.

A nemzetközi gazdasági integráció megvalósítása módszereinek, a szakosítás és a munkamegosztás kérdéseinek az élelmiszer-gazdaság tekintetében való kidolgozása természetesen önálló kérdésesoport. Itt is elengedhetetlen a koordináció.

A KGST tagországokban eddig is történtek lépések az agrárökonómiai tudományos kutatás koordinálására. Ez elsősorban arra terjedt ki, hogy a központi irányító szervek, valamint a kutatásban részt vevő intézetek kölcsönösen tájékoztassák egymást a kutatásban elért főbb eredményeikről, és országuk gyakorlati tapasztalatairól. Ezt a

célt szolgálták a szocialista országok agrárgazdasági kutató intézetei igazgatóinak évenként megtartott értekezletei, és a kutatók kölcsönös tanulmányútjai is.

A kutatások módszertanáról a kutatási eredmények közreadása révén kaptak képet az egyes tagországok intézeteiben dolgozó munkatársak. Szorosabb kutatási koordináció hiányában még ma is általános, hogy ugyanazon témán az egyes országok intézetei szükségtelenül párhuzamosan dolgoznak. Ez pedig az erők szétforgácsolására vezet, és azt eredményezi, hogy nem lehet megfelelően koncentrálni fontos témák kutatására.

A vertikális integráció kutatása rendkívül bonyolult, komplex feladat. Magában foglalja az integrációs folyamatok mezőgazdaságban, vagy más ágazatban kialakult formáinak történeti feldolgozását, az integráció, a kooperáció, a koncentráció és a centralizáció összefüggésének feltárását, sajátosságainak elemzését. Az élelmiszer-gazdaság egyes elemeire vonatkozóan nagy jelentőségük van a társadalmi munkamegosztás, a tulajdonviszonyok, a termelőerők és a termelési viszonyok kölcsönhatására irányuló vizsgálatoknak is. Kiterjedt a kutatás az egyes ágazatok vertikális integrációjának vizsgálatára, az élelmiszer-gazdaság belső szerkezetének ökonómiai sajátosságait feltáró elemzésére, ezen belül kiemelten a feldolgozó ipar, és a forgalmi szféra kérdéseire. Nem nélkülözhető az ipari háttér (gép- vegyipar stb.) bizonyos vonatkozásainak tanulmányozása sem. A kutatásnak foglalkoznia kell

— azokkal a feltételekkel, amelyek az integráció társadalmi-gazdasági hátterét adják;

— a közgazdasági szabályozókkal, amelyek elősegítik a vertikális integráció különböző formáinak megvalósítását;

— az egyes formák tartalmának elemzésével, így pl. a vállalkozási kötelekkel, a tőkeáramlás kérdéseivel, a

központi tervezés és a vállalati önállóság összhangjának megteremtésével;

- a piaci hatások elemzésével;
- a vertikális integráció egyes országokban tapasztalható sajátosságaival;
- a nemzetközi munkamegosztás hatásával stb.

*

A munkaértekezleten magyar részről ellhangzó előadások élelmiszer-gazdaságunk vertikális integrációjának helyzetéről adnak majd számot, ismertetve az eddigi kutatás főbb eredményeit és a gyakorlati tapasztalatokat.

Az előadások alap gondolatát az élelmiszer-gazdaság népgazdasági jelentőségének bemutatása, belső szerkezetének vázolása, az alkotóelemek közötti összefüggések feltárása, valamint az integrációs folyamatok megszervezésében kialakított utaknak és módszereknek az összegezése adja.

A következőkben vázlatosan ismertetjük a sorra kerülő magyar előadások főbb tételeit.

1. A szocialista országokban, így hazánkban is vita folyik annak az ágazatkomplexumnak a tartalmáról és fogalmi meghatározásáról, amelyet nálunk élelmiszer-gazdaságnak neveznek. Attól függően, hogy az élelmiszerek termelésének, feldolgozásának és forgalmazásának, valamint az ezek ipari háttérét képező ágazatoknak milyen körét foglaljuk egybe — illetve tartjuk egybe tartozóknak —, beszélhetünk az élelmiszer-gazdaság szűkebb vagy tágabb értelmezéséről. Az értelmezés nyilván nem lehet önkényes: objektív közgazdasági alapokon kell, hogy nyugodjon.

Az élelmiszer-gazdasági folyamatok vertikális integrálódása végbemehet vállalati kereteken belül, és vállalatközi szervezetek útján.

A vállalatok között létrejött élelmiszer-gazdasági vertikális integráció, mint gazdaságszervezési folyamat, önálló, de meghatározott vonatkozásban közös érdekű gazdálkodó egységeket

egyesít közös irányítás alatt. Ez utóbbi esetben kialakuló szervezeti megoldások közül legfontosabbak a vállalkozási kötelek. Ezek az önállóan gazdálkodó egységek meghatározott gazdasági célból, jogszabályilag rendezett, kölcsönösségen alapuló, tartós szervezeti kapcsolatait.

2. A fenti általános elvi kérdésekhez kapcsolódik annak bemutatása, hogy Magyarországon a vertikális integrációnak milyen ökonómiai és szervezeti összefüggései vannak. A magyarországi gazdasági és társadalmi feltételek mellett a közgazdasági szabályozók segítségével érvényesülő központi tervezés, és a terv által uralt piac viszonyai között a vertikális integrációnak előreláthatólag főként a vállalkozási kötelekben megvalósuló formái válnak majd uralkodóvá. Ennek jogi és szervezeti formáját a gazdasági társulások, az eszközáramlás különböző módjai adják.

A többi szocialista országban érvényesülő gyakorlattól eltérő magyarországi sajátosság az, hogy eddig elsősorban a mezőgazdasági üzemek részéről indult ki kezdeményezés a mezőgazdasági termelést követő élelmiszer-gazdasági fázisok integrálására.

A közgazdasági szabályozók segítségével az állami irányítás is arra ösztönöz, hogy a mezőgazdaság oldaláról teremtsék meg azokat a feltételeket, amelyek a vertikális integráció kialakítását lehetővé teszik. Ez a folyamat viszont más részről egyoldalúságra vezet, a feldolgozási és a forgalmi szféra kellő érdekeltség hiányában bekövetkező passzivitása miatt.

Az élelmiszer-gazdaság területén kialakuló vállalkozási kötelekben — társulásokban — gyakran összekapcsolódnak a vertikális és a horizontális integráció előnyei (pl. mezőgazdasági vállalatok által létrehozott húsfeldolgozó üzem).

3. Mezőgazdasági termelésünk jelentős hányadát jelenleg még a háztáji,

ház kö-
ágazat-
döntő
romfite-
rasztás-
gollható
bevételek

Kiinn-
táji ga-
szükség-
ság rés-
sági érde-
lésüket
zettebb
élelmisz-
ciós fol-
vetelmé-

— a
közös g-
mind kö-

— a
irányító
kell a k-
öntetű
az a fel-
működés
tétéle.

4. A
dolgozó
meg, an-
mában
mentésé-
igényén-
A mező-
menetel-
elvégzés-
hasznos-
dern m-
lan. Ezo-
mezőgaz-

Az éle-
gozásán-
történe-
tényezői

A kom-
tétéleket
gozást -
csaknem
végzik,

utóbbi
egoldá-
állalko-
gazdál-
gazda-
dezett,
szerve-

rdések-
tatása,
s integ-
szerve-
magyar-
i felté-
abályo-
őzponti
piac vi-
egráció-
állalko-
formái
ek jogi
ági tár-
lönöző

n érve-
gyaror-
elsősor-
réséről
őgazda-
-gazda-

segítse-
a ösztö-
láról te-
ek, ame-
akítását
viszont
vezet, a
ra kellő
vetkező

etén ki-
kben —
ekaposo-
tális in-
sági vál-
dolgozó

ak jelen-
háztáji,

ház körüli gazdaságok adják. Egyes ágazatokban a gazdaságok részaránya döntő súlyt képvisel (pl. sertés-, baromfitenyésztés, tojástermelés), s a parasztság jövedelmének nem elhanyagolható részét is a háztáji gazdaságok bevétele biztosítja.

Kiindulásunk alapja az, hogy a háztáji gazdaságokra hosszabb távon is szükség van — a szocialista mezőgazdaság részét képezik —, így népgazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy termelésüket mind hatékonyabban, szervezettebben folytassák, beleilleszkedve az élelmiszer-gazdaság vertikális integrációs folyamatába. Ez legalább két követelményt támaszt:

— a háztáji és a termelőszövetkezeti közös gazdaságok közötti integrálódás mind következetesebben menjen végbe;

— a közös gazdaságok szervező és irányító tevékenységével biztosítani kell a kisgazdaságok termékeinek egyöntetű és kielégítő minőségét, miután az a feldolgozási szférában az együttműködés egyik alapvető technikai feltétele.

4. A mezőgazdasági üzemekben feldolgozó kapacitások létesítése indult meg, amelyek a megtermelt, egyéb formában nem hasznosítható áruk megmentését, saját dolgozók élelmiszerigényének kielégítését stb. biztosítják. A mezőgazdasági termelés üzemszerű menetéhez illeszkedő záró műveletek elvégzése (tartósítás, szárítás, érelés, hasznos anyag kivonása stb.) a modern mezőgazdaságtól elválaszthatatlan. Ezek is szerves részei a szocialista mezőgazdasági nagyüzemeknek.

Az élelmiszerek ún. elsődleges feldolgozásának a mezőgazdasági üzemekben történő megszervezését gazdaságossági tényezők indokolják.

A koncentrált, korszerű technikai feltételeket megkövetelő élelmiszer-feldolgozást — kevés kivételtől eltekintve — csaknem kizárólag állami vállalatok végzik, amelyeknek érdekeltégi rend-

szere sok ütköző felületet eredményez a termelőkkel való kapcsolatukban.

A folyamatos üzemelést és korszerű technikai feltételeket is biztosító élelmiszer-feldolgozó üzemek létrehozásában — az árualappal és a termékforgalmazási rendszerrel összefüggésben — jelentős szerepe lehet a mezőgazdasági üzemek társulásainak. Természetesen az állami élelmiszeripar és a mezőgazdasági termelők vállalkozási kötelekkek révén való vertikális integrálódásával is számolni kell és lehet.

5. Az élelmiszer-gazdasági vertikális folyamatok megszervezése a forgalmi szféra tevékenységének a mezőgazdasági termeléssel, az élelmiszer-feldolgozással és a végső felhasználás igényével való összekapcsolását is magába foglalja. Az élelmiszer-gazdasági tevékenység egészének eredményességét befolyásolja az, hogy a különféle termékek milyen közgazdasági és fizikai pályán mozognak, vagy másképp: milyen a termékút.

Az élelmiszer-termékek fogalmazásának fontos jellemzője a többesatornás értékesítési rendszer. A forgalmi szférában egyrészt a több-szektorúság, másrészt a szervezetileg is különálló gazdálkodó egységek jelenléte miatt néhány ágazatban már igazi gazdasági verseny alakult ki.

A többesatornás értékesítés népgazdaságilag akkor előnyös, ha elősegíti a termékút lerövidítését, biztosítja a végső felhasználásra kerülő termékek minőségének megóvását, és költségesökentést eredményez, amely kifejeződik a fogyasztói árak esőkkenésében is.

A termékpályák lerövidítését teszi lehetővé a termelők közvetlen piaci megjelenése is. Különösen lényeges tényező a forgalmazásban egymással kapcsolatba kerülő gazdálkodó egységek érdekeltiségének összehangolása. Ennek szervezeti feltételei a vállalkozási kötelekkekben teremtnednek meg. Fontos kutatási feladatot képez az érdekeltiség

összehangolására alkalmas módszer kidolgozása.

A forgalmi szféra jelentőségét hangsúlyozza az is, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar termelésének jelentős hányada kerül külkereskedelmi forgalomba, s az a népgazdasági exportnak számottevő részét adja (különösen tőkés relációban).

6. A korszerű, ipari módszerekkel dolgozó mezőgazdaság megköveteli, hogy a vertikum fázisai között összehangolt technológia legyen és megköveteli az ahhoz szükséges műszaki-technikai feltételeket, a tudományos haladás eredményeinek a felhasználását. Röviden szólva: az ipari háttér kialakítását.

Az ipari háttér magában foglalja az élelmiszer-gazdaság részére szállított gépeknek, géprendszereknek, energiahordozóknak, kemikáliáknak, gyógyszereknek, takarmányozási stb. anyagoknak és eszközöknek a mezőgazdaság és élelmiszeripar, valamint a forgalmi szféra követelményeinek megfelelő gyártását. Fontosságuk — és nagy hiányuk miatt — külön hangsúlyozzuk, hogy az infrastrukturális létesítmények természetesen beleértendők a termelő-eszközök fogalmába.

A vertikális integrációt — mint a gazdaság-szervezési folyamat által egyre inkább megkövetelt, valamennyi fázisra és munkafolyamatra kiterjedő pontos összehangolást — a gazdaság-matematikai módszerek és számítógépes eszközök felhasználása is elősegítheti.

*

Az elhangzó előadások alapján a résztvevők között kibontakozó eszmecsere bizonyára hozzájárul a ma még vitás kérdések tisztázásához, az álláspontok közelítéséhez, elsősorban az élelmiszer-gazdaság fogalomkörének és tartalmának pontosabb megítéléséhez. A világo-

sabb és egyértelmű szemlélet kialakítása bizonyára azt is elősegítené, hogy a KGST tagországoknak az élelmiszer-gazdaság egységes szemlélete általánosan uralkodóvá váljék a gazdaság irányításában és tervezésében is. Ezáltal fokozottabb mértékben megteremtődne a feltételek az élelmiszer-gazdasági folyamatok integrálódásához, és remélhetőleg a nemzetközi együttműködés hatásosabb fejlesztéséhez is.

A szocialista országokban minden bizonnyal más és más lesz az élelmiszer-gazdasági vertikális integráció fejlődésének folyamata és formája. Ez jelentősen függ attól, hogy milyenek az adott ország társadalmi-gazdasági feltételei, gazdaságirányítási rendszere, tervezési és szervezési módszerei, műszaki-tudományos színvonala stb.

Különböznek a megvalósítás módosztatái, az alkalmazott jogi, szervezeti stb. formák, amint azt a magyarországi mezőgazdasági élelmiszer-feldolgozásra létrejött társulások, vagy a jugoszlávai agroipari kombinátok, illetve a Szovjetunióban kialakult mezőgazdasági-ipari egyesülések is példázzák.

De valamennyi országban azonos az a jelenség, hogy a termelőerők és a technika adott fejlettségi szintjén törvényszerűen kialakult ez a folyamat, s lényeges tartalmát tekintve rokon vonásokat mutat.

A szimpóziumon részt vevő küldöttek számára lehetőség nyílik arra, hogy tájékozódjanak a magyar gazdaságirányítási reformnak az élelmiszer-gazdaság területén elért eredményeiről, a közgazdasági szabályozók hatásáról. Gyakorlatban is megismerkedhetnek az élelmiszer-gazdaság vertikális integrációs folyamataival, az azokban résztvevő gazdálkodó egységek tapasztalataival, valamint azokkal a jogi és szervezeti formációkkal, amelyek a vertikális integráció kereteit adják.

Üveges László

FI
MI

A mező-
vezése ut
állatteny
zott, int
valósítun
nül szüksé
takarmán
takarmán
adat az v
hogy állat
gyük. A s
nyert se
koncentr
mesztő g
Állami I
év átlag
mintegy
1000—20
lódik. Ez

A két
kis részét
illetve 1
néhány h
mánozn
megy. W
elemzése
kotórész
nyersfehé
10% eme
száritott
valamint
nálható
ban, kül
járással
vetlen a
pótló tal

Hason
borseprő
is. Zaitse
szerint
egyebek
fehérjét,
tartalm
hogy a l
igen jó,